

HOSPODÁŘSKO-ZEMĚPISNÉ HRANICE PRAHY

V období kapitalismu rostou naše města rychle i územně, budováním nových předměstí a připojováním katastrů sousedních obcí. Pět století mohla zůstat Praha v hranicích daných ve 14. století a od zakladatelského činu Karlova zase až v minulém století se všemi směry rozšiřuje. Tento vývoj je chaotický, ovlivňovaný nejen ekonomickými, ale i politickými a jinými zájmy. Uplatňují se i snahy proti růstu působící, totiž zvláště proti administrativnímu sjednocování města, tj. proti připojení jeho skutečných (funkčních) předměstí. Vidíme to nejen u Prahy, ale ještě daleko zřetelněji v případě připojení českých dělnických sídel na obvodu měst, ovládaných německou buržoasií — klasický případ je Brno, nebo u Ostravy, kde sjednocení ještě déle brání přežitky administrativně územní správy (zemské hranice) ap.

Za socialismu je možné a nutné uvést v soulad oba projevy růstu či velikosti města. Bohužel, vidíme u nás příliš velké nedostatky a působení místních zájmů. V jedněch případech se město brání připojení sousedních, již s ním fakticky srostlých sídel, neboť to obyčejně znamená převzetí finančních závazků, investice pro zavedení městských zařízení, v jiných případech byla z důvodů nejspíše jen prestižních, připojena i sídla vzdálená, s městem jen slabě poutaná. Tak pod vlivem nereálných představ o výstavbě vzrostl Martin (na 98 km²) a Gottwaldov (na 96 km²). To bylo ale napraveno (Martin má dnes 35 km² a Gottwaldov 59 km²). Naproti tomu zůstává nesmyslné osamostatnění obcí kolem Pardubic (24 km²) a těsná hranice městského území Ústí n. L., Kladna, Teplic, Jablonce n. N. atd. Bratislava si správně zajistila pro svůj rozvoj území o 188 km². Praha však zůstává v hranicích z roku 1920, kdy bylo vytvořeno městské území o 172 km², odpovídající městu, které mělo asi $\frac{2}{3}$ nynějšího počtu obyvatel a asi tak $\frac{1}{2}$ ekonomické síly a významu dnešní Prahy. Úspěch naší hospodářské a sociální politiky od roku 1945 v tom, že nedošlo k překotnému růstu Prahy, nemusíme zvětšovat tím, že nepřehlédneme k různým vlivům, které tomu napomáhaly.

K úvahám o revisi administrativních hranic Prahy přivedlo mne pojednání prof. Korčáka, uveřejněné před několika lety ve Sborníku (viz lit. 4). Sledoval jsem poměr velikosti území a počtu obyvatel u evropských velkých měst, která mají více než $\frac{1}{2}$ mil. a méně než 2 milióny obyvatel. Takových je 66. Je až neuvěřitelné, jak obtížné si musíme opatřovat spolehlivý údaj o plošné velikosti města, když víme, že počet obyvatel měst, je údaj tak snadno dostupný. A při tom jen oba údaje, současně uvedené, dovolují srovnávat města mezi sebou.

O území Prahy (172 km²) můžeme po srovnání s poměry u evropských měst přibližně stejné velikosti soudit, že je pro miliónové město těsné. Na příklad Varšava má území o 427 km², Kyjev 440 km², Bukurešť 550 km², Mnichov 547 km². To jsou města, která možno nejlépe srovnat s Prahou; ta by na stejné ploše přesáhla počet jejich obyvatel. Ale i počtem obyvatel menší Lódž má větší katastr (212 km²), podobně ještě několik měst jiných. Extrémním případem je Sofia, která asi $\frac{3}{4}$ miliónu dosahuje na ploše 1194 km², a jistě tak překročila své odůvodněné hranice. Známé jsou velké rozměry městského území Vídně a zvláště Budapešti a jiných měst, která ale všestranně přesahují Prahu, proto se u nich nezdržujeme. Z měst, které se Praze více blíží, vlastně jen několik málo z našich mnoha desítek případů činí výjimku z toho, co zevšeobecňujeme.

Brusel a Neapol mají rozlohu jen o málo menší, než Praha (162 a 157 km²), zato Barcelona toliko 92 km² a extrémním případem je Haag se svými 67 km², ale i se značně menším počtem obyvatel, než má Praha. Opatrně musíme postupovat při takovém srovnávání v případech aglomerací, jakých v Evropě a u měst sledované velikosti známe shodně s P. I. Dubrovinem (lit. 2) osm nebo devět, když rozdělujeme ruhrskou na dvě, ale nepočítáme mezi ně případy měst hlavně anglických a západoněmeckých, kde sídla, která se k velkoměstu připojují jsou značně menší. To je i případ Prahy. Za pruhem příměstských sídel, hustota osídlení, kterou považujeme současně i za indikátor hospodářské koncentrace, klesá dost výrazně a výrazně je i oddělení Kladenska od Prahy. Proto revise nynějších administrativních hranic Prahy nenarážela by na potíže tak veliké, jako například u Ostravy, kde můžeme mluvit o aglomeraci a v takové se poměry přičítá našemu řešení. Víme, že tady revise hranic směrem východním (tj. hledání více odůvodněné hranice, než je dnešní) je téměř nemožná. Dokonce ani spojené celé okresy Ostravský a Karvinský nemají více než 500 km² (se 450 tis. obyvateli).

Ale máme také jiné důkazy pro tvrzení, že nynější administrativní hranice Prahy jsou těsné, než uvedené porovnávání s evropskými miliónovými městy. Vyplývají z rozboru sociální a ekonomické situace našeho hlavního města a jeho okolí. Ta jeho část, kterou v dalším zdůvodňujeme připojit k Praze, má také daleko aktivnější bilanci pohybu obyvatelstva, než sama dnešní Praha. Té např. v letech 1947—1950 přibýlo jen málo přes 1 % obyvatelstva, absolutně kolem 10 000 lidí, kdežto obcím o kterých budeme mluvit dále, více než 6,5 %, absolutně asi 5 000 obyvatel. V letech 1950—1955 činí obdobná čísla pro Prahu opět jen 3,75 % a 36 000, takže i ve srovnání s celými okolními okresy je to jen poloviční přírůstek relativní. Rozdil je ještě větší při srovnávání s vybranými příměstskými obcemi. Takový pomalý růst Prahy, ojedinělý zjev mezi miliónovými městy nelze hodnotit jinak, než že její periférie — části miliónových měst, nejvíce rostoucí — leží již za dnešních poměrů za jejími administrativními hranicemi. Jinak mají střední Čechy (Pražský kraj) zcela nepatrné přírůstky, až téměř stagnují. Nebo i taková skutečnost, že z Prahy vyjíždí denně za zaměstnáním do blízkého okolí kolem 25 tisíc pracujících, tj. asi polovina počtu do Prahy dojíždějících pracovníků průmyslu, napovídá totéž.

Zpráva doc. Kuchaře z roku 1950 (lit. 5) dokazuje, že dopravní poměry dnešní Prahy a okolí nejsou pro územní růst našeho hlavního města překážkou. Isochrona 1/2hodinová s východiskem Václavské náměstí vymezuje plochu téměř 1 000 km²! Podotýkám, že Hassingerovi v případě Vídně stačila taková dostupnost k zahrnování sídel uvnitř jmenované isochrony k vlastnímu velkoměstu.

Úvahy o revizi administrativních hranic Prahy mohly vyplynout z empirie a z porovnávání s poměry evropských velkoměst, ale chceme-li je dovést dále, nutno je podepřít návrhem nového vymezení a to je možné jen vyzkoušením nějakých exaktnějších postupů. V hospodářském zeměpise bylo použito již mnoho metod k vedení zeměpisné hranice velkoměsta, když se všeobecně uznalo, že v hranicích administrativních se konzervativně přežívá stav dávno minulý. Tyto metody rozebral u nás J. Verešik (lit. 6). Snad ještě způsob G. Chabota, který ale vychází ze Schlütera a především H. Arnolda (lit. 1), jehož řešení se mi zalíbilo nejvíce, musíme k tomuto přehledu přidat, neboť Verešik je neuvádí.

Vyzkoušel jsem také, takto statisticko-zeměpisné podepřít svou tézi a kombinoval jsem některé ze známých postupů, a nakonec jsem dostal všechna hlavní hlediska (různých autorů) dohromady. Sledoval jsem v obcích k Praze při-

lehlých 5 okresů a) zastavení, b) lidnatost, c) přírůstek obyvatelstva, d) skladbu podle povolání, e) dojíždění do Prahy resp. z Prahy. Každé z pěti hledisek bylo podle intenzity vyjádřeno 1—20 body, takže jich sídlo mohlo dosáhnout nanejvýš 100. Vedle výhod má takový postup i nedostatky. První je poznat ihned: tkví v tom, že se přičítá stejná váha jistě nesterilně důležitým hlediskům, které převládáme na společného jmenovatele. Druhý vzniká tím, že stupnice každého jevu není určena samým jeho statistickým rozložením. Ale že tyto a další nedostatky nejsou zásadního rázu, přece jen dokazuje shoda výsledku s tím, co bylo ověřeno empiricky. Výsledkem našich výpočtů je — v souhlase s tím jsou i zjištění v terénu — že 29 obcí v příměstské oblasti je tak poměřováno, že povolna již splývá s Prahou. Musí k ní být připojeny, má-li hranice našeho hlavního města mít oprávnění také hospodářsko-zeměpisné. Je to onen pruh nej hustšího osídlení a při tom i s průmyslem (dojíždění do zaměstnání je obvykle obousměrné), který se sem také dostal z Prahy, pruh za kterým již sídelní poměry mají stejný ráz více méně v celých středních Čechách.

Velká Praha, rozrostlá o našich 29 obcí by měla rozlohu 337 km², ani ne dvakrát tolik co dnes, což odpovídá přibližně velikosti území evropského miliónového města, či ještě spíše zůstává málo pod ním. Vzrostla by počtem obyvatel na město s asi 1,080 000 obyvatel, při lidnatosti ještě stále přes 3 200/km² tj. daleko více než mají i Řím, Madrid, Hamburk, Istanbul atd. a nemluvě o městech, které jsme pro rozlehlost jejich území již uváděli (Varšava, Kyjev, Bukurešť).

Největší ze sídel, která podle uvedeného sledování možno a nutno počítat k Velké Praze, jsou Modřany, asi s 10 000 obyvatel a úplně již s Prahou související i stavebně. Ale také Zbraslav na druhém břehu i průmyslový Radotín, také Černošice aj. menší obce leží uvnitř takto pojaté zeměpisné hranice Prahy, která na západě připojuje zejména Řepy, Řeporyje a Stodůlky, také Zličín. Na severu to platí o Suchdolu, Roztokách, Žalovu, Dolních Chabrech, Dáblicích. Také o skupině sídel, oddělených od hlavního průmyslového obvodu Prahy jen plochami letišť, tj. Letňany, Čakovice, Kbely (do nich je velké dojíždění z Prahy), kde je pražský průmysl, nutně umístěný za těsné staré hranice města. Dále se to týká Kyjí, Chodova, Klánovic, Hor. Počernic, Libuše, Hájí a několika menších sídel mezi nimi, která stejně všechna budou dříve či později k Praze připojena, neboť tímto směrem jsou pro ni dány i jinak nejlepší podmínky územního rozvoje.

Přirozeně, že výsledky, ke kterým jsem mohl uvedeným způsobem dojít, mají spíše jen orientační význam, nelze je vnucovat těm, kteří v praxi rozhodují o správě, o hospodářství a o perspektivách našeho hlavního města. Ale to, že dnešní hranice již oprávnění z hospodářsky-zeměpisného ani ekonomického hlediska nemají, je nyní uznáváno všeobecně.

*Referát na 8. sjezdu Čs. společnosti
zeměpisné v Opavě, 1959.*

Literatura

1. ARNOLD H.: Die Abgrenzung der Stadtlandschaft. *Wissenschaftliche Veröffentlichungen des Deutschen Instituts für Länderkunde*. Leipzig 1953, 12 : 71—130.
2. DUBROVIN P. I.: Aglomeracii gorodov (genezis, ekonomika, morfologia). *Voprosy geografii*. Moskva 1959, 45 : 23—26.
3. CHABOT G.: Les villes. Paris 1948.
4. KORČÁK J.: Velikost měst v zeměpisném srovnání. *Sborník ČSSZ*. Praha 1955, 60 : 252 až 261.

5. KUČHAŘ K.: Isochronická mapa pražského okolí. *Kartografický přehled*. Praha 1950, 5: 64—65.
6. VEREŠÍK J.: K metódam vymedzovania hranic miest. *Geografický časopis*. Bratislava 1955, 7: 5—14. Zde je uvedena i další bohatá literatura.

ЭКОНОМИКО-ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ ГРАНИЦЫ ПРАГИ

Рост городов происходит в эпоху капитализма также и в отношении территориальном, путем присоединения соседних селений. Это хаотическое развитие происходит под влиянием не только экономических, но и политических и других интересов. При социализме необходимо эти два стимула роста города привести в соответствие. Но влияние местных интересов слишком велико и имеет место ряд недостатков. Так, 188 кв. км, которые приводились в связи с ростом г. Братиславы, оказались реальными. Но под влиянием неправильных представлений о градостроительстве разросся г. Мартин, в то время как бессмысленная самостоятельность селений вокруг г. Пардубице продолжает оставаться. После изучения соотношения территории и численности населения у европейских городов с населением от 0,5 до 2 млн жителей оказывается, что 172 кв. км площади являются для миллионной Праги недостаточными. Варшава занимает площадь 427 кв. км, Киев 440 кв. км, Мюнхен 547 кв. км, Бухарест 550 кв. км. Также то обстоятельство, что рост пригородных селений, расположенных за пределами настоящей административной границы Праги, гораздо больше, чем в самом городе, и что уезжающих для работы за пределы города вдвое меньше по сравнению с числом приезжающих, доказывает несостоятельность границ Большой Праги.

В экономической географии известен ряд методов для определения границ больших городов. Наряду с методом эмпирическим была сделана в данной работе попытка пересмотра нынешней административной границы Праги с точки зрения статистико-географической, путем комбинации нескольких методов. Во всех селениях пяти административных районов, прилегающих к Праге, было произведено исследование застройки, заселенности, прироста и профессиональной структуры населения и интенсивности ежедневного движения населения в Прагу или из Праги. Каждый из перечисленных пяти факторов был затем в зависимости от интенсивности явления переведен в систему 1—20 баллов; каждое отдельное селение могло достичь максимального числа 100 баллов. Оказалось, что 29 селений в пригородной пражской области приобрело настолько городской характер, что постепенно сливается с городом. После их присоединения площадь Праги увеличится до 337 кв. км, население до 1.080 тыс. человек; средняя густота составит 3200 чел. на кв. км. Крупнейшим из указанных селений являются Модржаны с 10 тыс. жителей, которые фактически уже являются продолжением Праги. Принадлежат сюда также Збраслав по ту сторону реки и промышленный Радотин. В пределах новой границы лежат на западе также Ржепы и Рузыне и небольшие селения, на севере например Сухдол, Розтоки, Дольни Хабры и Дяблице. В новую агломерацию входят также Летяны, Чаковице, Кбелы, Ходов и селения между ними.